

Сторінками метричних книг Сумщини кінця XIX століття

Страницами метрических книг Сумщины конца XIX века

By the Pages of Church Register at the End of the XIX century

Анотація: Стаття пов'язана з ономастичними проблемами у сфері українського лексичного складу. Описуються деякі імена людей як приклади вживання історизмів. Також проаналізовано українські імена по батькові та специфічні прізвища. Використано архівний матеріал 18-19 століть.

Аннотация: Статья связана с ономастическими проблемами в сфере украинского лексического словаря. Описываются некоторые имена людей как примеры употребления историзмов. Также проанализированы украинские отчества и специфические фамилии. Использован архивный материал 18-19 веков.

Summary.

The article deals with the problems of Ukrainian lexical materials in the sphere of Onomastics. Some personal names were described as the examples of historicisms.

Also the patronymics and specific Ukrainian surnames were analysed. The archival material of the 18th and 19th centuries was used.

Ключові слова: власні імена, лексична робота, метрична книга, імена по батькові, топоніми.

Ключевые слова: имена собственные, лексическая работа, метрическая книга, отчества, топонимы.

Keywords: personal names, lexical work, church register, patronymics, toponyms.

Лексикографічна робота в Україні тісно пов'язана із залученням давно забутих, застарілих, проте власне українських лексичних одиниць. Багато лексичного матеріалу вже досліджено та повернуто до сучасної мови. Окрім виданих у кінці XIX – початку XX століття галузевих словників, помітну роль відіграють регіональні метричні книги.

Початок XXI століття ознаменувався зростанням інтересу до застарілих власних імен людей (антропонімів). Цей процес і лінгвісти, і соціологи, звичайно, пов'язують зі збільшенням впливу православної віри серед населення України в цілому, та Сумщини зокрема, а також інтересом до відродження власної культурної спадщини, історії. Немалу роль зіграло перенасичення запозиченими антропонімами (*Вероніка, Лоліта, Мілана, Анжела, Жанна, Сніжана, Артур, Веніамінтощо*).

Сучасні молоді жінки найчастіше дають такі імена своїм дітям: *Арсен (Арсеній), Антон, Богдан, Пилип, Михайло, Микола, Олександр, Матвій, Тимофій, Степан, Назар, Петро, Марія, Уляна, Поліна, Софія, Дар'я,*

Анастасія, Єлизавета, що, безперечно, вказую на процес відродження невинуватено забутих імен.

Проте у порівнянні з архівними метричними книгами не можна говорити про повне відродження «старих» імен. Деякі з них і досі не можуть отримати так званого «другого дихання», здаються сучасним носіям мови немилословними, хоча саме вони можуть додати тієї новизни, яку так шукають молоді батьки при виборі імені дитини.

Метричні книги Успенської церкви Харківської губернії (сучасна Сумська область) подають такі жіночі та чоловічі імена, які могли б значно урізноманітнити антропонімічний ряд:

Жіночі імена	Чоловічі імена
<i>Харитина, Акеліна (Акилина), Агафія, Анна, Анастасія, Густина, Таїсія, Марія, Клавдія, Пелагія, Мотрона, Александра, Параскева, Евфросинія, Епистилія, Стефанида, Катерина, Евдокія, Варвара, Васса, Ульяна (Уліанія), Лукія, Домнікія, Іуліанія, Гликерія, Сусанна, Феодора, Феокла, Феодосія, Вѣра, Мавра, Ксенія, Наталія, Ольга, Мокрина, Клеопатра, Ірина, Февронія, Татіана, Домнікія, Марина, Соломонія, Елена, Емельяна, Ликерія.</i>	<i>Ананій, Авксентій, Антоній, Андрій, Леонтій, Іван (Іоан) Герасим, Алексѣй, Лука, Сергій, Константин, Димитрій, Несторъ, Стефан, Терентій, Косьма (Козьма), Роман, Григорій, Павел, Петр, Аліпій, Маркіан, Гаврилъ, Евпихій, Ефим, Захарій, Сила, Самуїлъ, Пімень, Панкратій, Пантелеймон, Михаїл, Іоакимъ, Корнілій, Сѹмеонъ, Феоктист, Федор (Феодоръ), Прохор, Трифонъ, Ігнатій, Тарасій, Артемій, Наум, Романъ, Филипп, Емельянъ, Діомидъ, Дорофей, Ісидоръ, Макар, Калінікъ.</i>

Крім імені, за метричними книгами можна дослідити історію сімейного прізвища, історію родини. Серед прізвищ, розповсюджених у селах Бездрик та Залізник, с. Білопіль (кінець ХХ століття, 1887-1891рр.), зазначено такі: *Кочмола, Міщенко, Товкун, Усик, Демченко, Лихай, Жиленко, Крячко, Гулій, Ляшенко, Кузьменко, Голуб, Гапоченко, Вербицький, Власенко, Горбась, Трофимов, Харитонов, Тихонов, Ольшанченко, Косьяненко, Скорба, Штанъ, Шовкунъ, Янченко, Белоцерковецъ, Неплюевъ, Линъ, Поповъ, Перекрестовъ, Петровъ, Демяненко.*

Імена по батькові у метричних книгах цього періоду мали такий вигляд: *ПетръЯковлевъ* Еременко, *ФедорДмитриевич* Бондаревъ,

*Димитрій***Ивановъ**Спньваков, *Иванъ***Васильевъ**Еременко, *Федора* **Кирилова** Еременка, *Петр* **Леонтиевич** Гончар, *Мотрона* **Петрова**дочьСтаростенкова, *Евфросинія***Ананієва**дочь Шабля, *Софія* **Аполонова** Климова.

Серед топонімічних назв зустрічаються такі: Білопілля, селоДуньєвка, Максимівщина, хутір[далі х.]Вороб'євка, х.Белоцерковцево, х.Штаневъ, х. Качанов, деревняЖелезняк, слобода Верхня Сироватка, Верхне-Сыроватская волость, село Белополье, Сумскойуезд, Харьковскаягубернія, село Куяновка.

Метричні книги цього періоду також засвідчували соціальний статус людини, за яким можна легко встановити державну ієрархію: купечество, духовенство, землевладелецъдворянинъ, отставнойунтеръ-офицеръВаршавскойКрепостнойАртилерии, Штабсь-Капитанъ, казакъ, солдатскаяжсена(солдатка), крестьянскаядньвица, покрытая дньвка, государственнаякрестьянка,состоящий на дньствительнойслужбъ, сумскоймъщанин, бьлопольскіймъщанинъ,казенный крестьянин, крестьянин собственник, рядовой солдат, уволенный в запасе арміїрядовой, гусарского полка поручик, 3-й гільдії купецъ, цеховой,инвалидный солдат, Сумской Городской Врачъ, Титулярный Совьтникъ.

Причини смерті тогочасних мешканців Сумської області також зазначалися у метричних книгах (1889 – 1895рр.), найрозповсюдженішими з них були такі: отьмладенчества, упадка сил, злокачественногомалокровія, кори, крупа, скоропостижно, отькашля, дифтерии, тифа, чехотки, старости, рака, водянки, ревматизма, удушеніяматерью (дитині 6 тижнів), отьдефтерита, отьродов, невременнорожденная, слаборожденное, отьприпадка, лихорадки,отькровавого поноса, убита, отьудара, скарлатини, отьпорокасердца, затвердения мочи, отьвоспаления легких.

На особливу увагу для лексиколога заслуговують супровідні документи, які трапляються в метричних книгах та стилістично відповідають тогочасним вимогам:

МВД, Пристава 1-го стана,
Сумскогоуезда № 468, 18 апреля,

Причту Верхне-Сыроватской
Успенской церкви

1889г.

Смею честь покорнейше просить Оный Причтъ, тело умершего безъ причастия Свят. Тайнъ про с. Железняка, Верхне-Сыроватской волости Федора Кирилова Еременка, предать земли по христианскому обряду, такъ какъ произведенный мною дознаниѣ обнаружено, что смърть послѣдовала следъ вследствие болѣзненнаго его состоянія, чему способствовало старческое его изнуреніе [90 років]

Пристав (підпис)

Таким чином, багатий мовний матеріал метричних книг, що зберігають архіви кожної області України, може слугувати незамінним джерелом інформації як для лінгвістів, так і для дослідників історії, релігії, культури, права, медицини.